

THE LANGUAGE AND ITS ROLE IN CREATING MAGICAL REALITIES IN FĂNUŞ NEAGU'S SHORT STORIES

Violeta Marinescu

PhD Student, Romanian Academy

Abstract: In our paper, we will analyze how Fănuş Neagu manages to create authentic worlds and characters as so as they appear in different short stories. By special images the writer creates realities and their similar transcendence as the magic realism is. We will discuss, therefore, how that language creates original metaphorical worlds for readers and concrete worlds for characters. We will also talk about what Tudor Vianu called "the dual intent of language" with its functions, transitive and reflexive, and their links with magical realism, which has two types of worlds, the real universe and its continuation, because of creative imagination, imaginary and mythical universe.

Keywords: metaphor, Fănuş Neagu, short story, magical realism, language

Fănuş Neagu reuşeşte să creeze lumi şi personaje autentice, aşa cum apar ele în diferite povestiri. Prin imagini inedite scriitorul produce realităţi şi transcenderi ale acestora în manieră asemănătoare realismului magic. Vom discuta, aşadar, despre modul original prin care limbajul creează lumi metaforice pentru cititori şi concrete pentru personaje. De asemenea, vom vorbi despre ceea ce Tudor Vianu numea „dubla intenţie a limbajului”, cu funcţiile sale tranzitivă şi reflexivă, şi legăturile acestora cu realismului magic prin care se prezintă două tipuri de lumi, universul real şi continuarea lui ca rezultat al imaginaţiei creatoare, univers imaginar, mitic.¹

Luând în considerare şi apreciind modalităţile prin care realismul nu este decât o copie a vieţii, adică ceea ce Aristotel numea *mimesis*, ci copie a altei realităţi, realitatea simbolică, populară, metaforică uneori, rămâne să observăm ce fel de „realităţi” există în proza scurtă fănuşiană. Calitatea principală a operelor literare afiliate realismului magic este tocmai greutatea de a observa elementul surpriză, fie el o continuare a realităţii sau o ruptură a ei. Naraţiunea devine din ce în ce mai greu de urmărit, personajele greu de analizat, evenimentele întrerupându-şi succesiunea firească, făcându-se adesea trimiteri la mit, la simbol, credinţe religioase, vis, superstiţii populare, greu descifrate şi interpretate de un lector nespecializat,

¹ Despre literatura privită ca o inversiune a mitului şi povestirea creatoare şi recreatoare de mit a scris Mihai Coman în cartea sa *Mitos şi epos. Studii asupra transformărilor narative*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1985. Aici, autorul vorbeşte, printre altele, despre arhitectura povestirii: text, subtext şi context, despre temele comune şi inversiunile narative în folclorul românesc, despre gândirea modernă şi utopia mitologică, elemente pe care le-am studiat şi despre care vom discuta în viitor, lucrarea de faţă nepermiţându-ne o incursiune prea dezvoltată, altfel riscam să ne abatem de la subiect. Vom merge, aşadar, doar pe ideea de miraculos ca parte a realului, miraculos creat prin imagini, prin metafore, prin limbaj.

neinițiat. Ne vom opri, așadar, asupra unei povestiri în care toate aceste elemente ale realismului magic există, dar nu au fost observate și discutate până acum.

Realismul magic apare în literatură la începutul secolului al XX-lea desfășurându-se odată cu nevoia de miraculos a oamenilor în societatea contemporană, ieșirea din cotidian, incursiunea în mit, tradiții, superstiții, o fructificare a imaginației creatoare.

Una dintre narațiunile care ne-au atras atenția este *Pe Ceair*,² a treia povestire din volumul *Povestiri din drumul Brăilei*. Titlul face referire la un toponim,³ o câmpie din zona Dobrogei, „o pășune” în apropierea Brăilei. Ceairul este descris de la început ca fiind un loc magic: „Puzderie de flori descompuneau lumina soarelui de vară fără s-o ultragieze, ci purificând-o în nuanțele a toate cristalele culorilor ce învelesc inima, și, călcând prin roua lor, milioane de cărăbuși, roiuri de libelule și cosași, zumzăiau, sfârâiau, forfoteau și se îmbătau de misterul vieții și magnificența mireasmelor împânzind cu vrajă-n desfătare întinderile fără hotar.” Adesea sunt întâlnite în scrierile lui Fănuș Neagu descrieri de acest fel, autorul reușind să prezinte locuri, ființe, obiecte reale într-o manieră aparte, oferindu-le conotații magice.

Textul poate fi interpretat în sensul său tranzitiv, o povestire ca oricare, parcurgând firul epic în simplitatea sa, pentru că evenimentele nu sunt atât de spectaculoase, personajele nu sunt ieșite din cotidian, nu dăinuie, acțiunile lor nu sunt nemaipomenite ca la Mircea Eliade, Vasile Voiculescu sau chiar Ștefan Bănuțescu. La Fănuș Neagu limbajul este de efect, limbajul naratorului creează situațiile inexplicabile. Incursiunea în mit, recurgerea la superstiții, toate obiceiurile „locului” conduc spre acel „altceva”, spre o altă lume. În concepția lui Tudor Vianu „limbajul este animat de două intenții: una reflexivă și alta tranzitivă. În limbaj se reflectă omul care îl produce și prin limbaj sunt atinși toți oamenii care îl cunosc. Aceste două intenții care, deși rămân mai tot timpul solidare, sunt diferite în spiritul și direcția lor. (...) Cine vorbește comunică și se comunică. În limbaj se eliberează o stare sufletească individuală și se organizează un raport social.”⁴

E nevoie aici doar de un cuvânt situat unde trebuie ca cititorul să fie pus în încurcătura de a recunoaște adevăratul sens al propoziției, al frazei, al textului în întregime. În scrierile sale, autorul brăilean iubește utilizarea metaforei. Este omniprezent jocul de-a cuvintele, idei meșteșugite, atent selectate, îmbinate în așa fel încât să creeze nemaîntâlnitul.

Dacă ar fi să redăm pe scurt acțiunea întregii povestiri, vom observa simplitatea ei, însă nu acțiunea, succesiunea evenimentelor, momentele ei, nu firul epic dovedește autenticitatea construcției narative, ci mijloacele prin care scriitorul dă valoare fiecărui cuvânt, iar acest lucru este posibil prin utilizarea imaginilor artistice spectaculoase, prin utilizarea epitetelor în fiecare descriere, prin implicarea metaforei în orice construcție. Toate reușind să dea o suită de sensuri aceluși text, câte un sens pentru fiecare cititor în parte.

Pe Ceair timpul „plesnește de gânduri de fugă”, locul este un „culcuș de mari provizii și înjurături”, un preot vine în fiecare an de Sânziene și de Sfântul Ilie să le ofere mănșilor „să lingă sare din palmele lui sfințite”, câmpia mirosind numai „a pelin și ape – invizibile bălți, lacuri, râuri, Mări și Oceane pe care le străbate la nesfârșit, julindu-și coatele de colții Destinului, o luntre cu un cal de lemn la prora”. Obiceiurile și sărbătorile populare, credințele și superstițiile sunt adesea prezente în textele fănușiene, fiind și aici. Aceste „sărbători” ale

² Pentru citări vom folosi ediția Fănuș Neagu, *Povestiri din drumul Brăilei*, București, Editura Eminescu, 1989, p. 36-63.

³ Conform *Dicționarului limbii române*, București, Editura Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 2010, Tomul 2: C, p. 250, *ceair* este un cuvânt turcesc și semnifică numele unui loc, șes, câmpie nelucrată, loc de pășunat pentru cai. Cuvântul este utilizat doar în zona de E și S-E a țării noastre.

⁴ Radu Drăgulescu, *Stilistică generală și funcțională*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2000, p.47-48.

naturii sunt prilejuri în care se petrec lucruri neobișnuite. Câmpia este elementul principal, alături, bineînțeles, de vegetația ei.

Spațiul câmpiei este descris ca loc magic pe care ființe legendare hoinăresc și se petrec minuni: „Când Fata Morgana ia cu pantahuza năluciri din marginea Dunării ca să le târască într-acolo unde orizontul nici măcar nu dă semne să se închege. Pe Ceair au fost văzuți magii umblând desculți, imediat după cositul ierbii, ca să se pătrundă, din tălpi până-n creștet, de sucuri proaspete, curate și pline de miracole, având în vedere drumul spre Betleem. Aici plutesc, într-o stare de complicitate și cu Dumnezeu și cu diavolul povești de chihlimbar și povești negre.” O fată a băut rouă dintr-o orhidee neagră și s-a schimbat în libelulă. Cine bea apă de la gura unui izvor „gâlgâind în ierburi” vede deschizându-se „o rană în Dunăre”. În noaptea de Crăciun, în paharul de vin alb băut de o fată de măritat se bat „doi cocoși de miez de nucă”.

Poveștile care stârnesc spaimă trăiesc în „vârful spicelor și se fărâmițează cu fiecare scuturare a semințelor.” În acest ținut magic, Aurel Loznoveanu iese într-un „asfințit de septembrie” la vânatoare de porumbei. Pentru personajul narator câmpia a însemnat întotdeauna un spațiu spectaculos: „Ori de câte ori am străbătut drumul ăsta am suferit o durere imposibil de descifrat. Două sute de stânjeni de drum. Sub care ondula parcă o energie josnică, dar la capătul lui pulsau pe o plită invizibilă, încinsă de un foc purpuriu, întâmplări luminoase (...). Eram pe acest drum al durerii, modul de exprimare al amintirilor; eram timid și răzbunător (...), eram drumul real, dar și suprarrealitatea lui.” Este confundat cu un hoț de cai, prin urmare prins și judecat de o tânără, Călina, și de fratele ei, Șerban (poreclit Chirpi), pe balta Ciulnița, la 55 km de Dunăre. Tema hoților de cai se regăsește destul de des în povestirile fănușiene. Calul⁵ fiind legătura dintre om și natură. Viața se scurge aici în goana cailor și-n bătaia vântului. Tânăra a venit odată cu vântul: „vântul, golan ieșit din trestii să-i ridice poalele rochiei, se schimbă dintr-o dată în eminență, fiindcă-l văzui umflându-i părul și rămânând acolo ca să jaloneze o religie a fetelor respirând taina migrațiilor. Oare sufletul ei încerca aceeași mirabilă dorință de a pleca spre necunoscut ca și păsările de pe sus?”. În schimb, în descrierea unei bătrâne timpul se împotmolește, „încolăcit, în ghiolurile mișunând de lintiță și lipitori din coșmarurile ei.”

Drumul de la „Ceairul cailor albi” și până la casa tinerilor părea încărcat de semnificații. Natura întregă îi comunica „vinovatului”. Adesea este descris aici pelinul și alte plante autohtone.⁶ Conform *Dicționarului de simboluri...*⁷ pelinul simbolizează amărăciunea, absența dulceații, durerea provocată de absență. Drumul parcurs e o cale de inițiere, fie ea inițiere în viață sau moarte: „În dreapta, sălcii aromate se răsfrângeau în apele scăzute. Tâlhărit de toamnă, pelinu-și tăiase beregata, duhnea amețitor. Stuful, revărsându-se luxuriant între ostroave, respira superstiții nedefinite.” În mersul lor, „sub seară, balta părea cuprinsă de-o vrajă malefică. Ceva primejdios avea să răsară din ape, din câmpiile cu lanuri de porumb și floarea soarelui, coapte.” Cuprins de magie, Loznoveanu le povestește tinerilor cum întâlnește aici, în luna iunie, „demonul verii”, o femeie frumoasă cu „două umbre”. Istorisirea

⁵ În cartea, *George Coșbuc. Lumile limbajului*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2016, Radu Drăgulescu apare o interpretare inedită a calului, motiv prezent în poezia coșbuciană.

⁶ Un studiu despre plante, istoria și simbolistica lor pe teritoriul țării noastre, care poate fi consultat în acest sens, este *Considerații asupra unor lexeme daco-geto-trace* de Constantin Drăgulescu și Radu Drăgulescu, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2014.

⁷ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 706.

bărbatului este fermecătoare, plină de expresivitate, fiind, parcă, relatată din perspectiva scriitorului însuși.

Fănuș Neagu reușește să le atribuie personajelor propriile-i cuvinte, fiecare dintre ele poartă amprenta limbajului creatorului lor. În acea noapte de iunie macii roșii și-au deschis potirele în lanurile date în pârg: „macii arzând, seducție și narcoză, mă umpleau cu nesăbuița uitării, cu spaima senină a unui chin netrăit și dezlegarea unui timp al oracolelor.” Macii reușeau să inducă starea de vis, de ieșire din realitate, chiar dacă trupul lui se afla acolo, Loznoveanu se simțea într-un fel de transă, purtat de roșul macilor înfloriți în lan. Era cuprins de „o vrăjeală fecundă” care pune stăpânire pe el, „demonul zilei de vară, captiv și el într-o cupă de mac și multiplicându-se la nesfârșit în miile de potire de purpură. Demonul era femeie și era desculță, călcâiele-i jucau în picătura de iad negru de pe fundul potirelor, pletele scaldate de rouă-i băteau umerii fragezi și rochia, o petală rănită de vânt, se încheia în douăzeci de muguri. Demonul avea totdeauna două umbre, chiar și în zi noroasă, una de bărbat, alta de femeie...”. Călina, fata misterioasă, are și ea la un moment dat două umbre.

În cartea *Structuri mitice în proza contemporană*, Elena Abrudan vorbește despre tema labirintului în care se simte pierdut eroul unei scrieri ce aparține realismului magic: „Lumea construită de om este un labirint care are un model: labirintul creat de om.”⁸ Așadar, personajele sunt prinse într-un fel de lume din care nu pot scăpa. Neînțelegerea lor le fac de multe ori să rămână pierdute. În comunicarea acestora există tot felul de distorsionări⁹, ele nu se înțeleg unele pe celelalte, de aici reiese și „buimăceala” prezentă în proza autorului brăilean. O altă temă prezentă e cea drumului, adesea întâlnită în proza fănușiană, așa cum este la autorul admirat de Fănuș Neagu, William Faulkner. Dacă privim în de aproape, spre exemplu, povestirea *Pe Ceair* și povestirea *Ursul*, a scriitorului american, vom observa asemănările. În ambele povestiri este vorba despre lumea simplă, naturală, fuga de realitatea contemporană, de tehnologii, industrie și alte schimbări bruște pentru care acesta nu a fost pregătit sau pur și simplu încearcă să le renege, ba chiar să le condamne: „astfel lumea devine o metaforă a existenței în care elementele componente au o mulțime de semnificații. Spațiul acestei existențe este alcătuit din toate spațiile posibile, iar timpul ei cuprinde o varietate de timpuri trecute și viitoare, incluse în prezentul etern.”¹⁰

Matincă Drăghia, tatăl tinerilor, își dă seama pe loc că Aurel nu este hoț de cai, că nu face parte dintre cei care-l voiau pe Oslo, calul lor. Tot bătrânul îi propune lui Aurel mâna fiicei sale, Călina, iar bărbatul acceptă. Pe cer au apărut dintr-o dată două luni: Suind de pe balta Ciulnița, peste Ceairul cailor albi, vântul de toamnă, atât de drag vânătorilor de porumbei, învârtea numai două palete. La răsărit – Luna nouă întoarsă din negurile Moldovei; la apus – Lună plină. Se desfrunzeau arborii și nu jefuiau vântul, jecmăneau Lunele; plumbul apelor; pământ răpus; distanțe îngemănând neînțelegerea.” Cerul este descris mereu în acest text. Chiar și atunci când e ținut prizonier într-o cameră, naratorul observă elementele de afară, se simte atras de ele, natura întregă pare să-l ademenească, simțindu-se cuprins de vrajă: „Odaia (...) era luminată părelnic de razele soarelui topindu-se în sfințit. Prin fereastra prevăzută cu drugi de fier se vedea cerul de purpură, cu mari limanuri vinete, atârând peste baltă și peste lanurile de porumb. Dincolo de ele, pe drumul Hurtei, vârfurile unui șir de plopi colectau sânge zdruncinat. În asfințit, soarele se reevalua pe sine, cântărindu-și parcă șansele

⁸ Elena Abrudan, *Op. cit.*, p.79.

⁹ Vom scrie mai multe în alte lucrări despre blocajele în comunicarea personajelor din proza scrută fănușiană, fiind un subiect foarte interesant, utilizând materiale din studiul *Distorsionări ale comunicării. Cercetări de psiholingvistică* de Alexandra Ciocîrlan și Radu Drăgulescu, Cluj-Napoca, Editura Casa cărții de Știință, 2013.

¹⁰ Elena Abrudan, *Op. cit.*, p.79.

ce le avea de-a mai răsări încă o dată. Rândunele și lăstuni zburau prin fulgere de ei înșiși iscate, smulgeau cu ciocul din pânza vântului de seară partea cea mai dulce a mireasmelor, selectând sămânța zilei în destrămare: un bob de negură, un bob de jărat. Drăghia confirmă faptul că Loznoveanu a fost atras de vraja câmpiei pentru a deveni soțul tinerei fete: „de-aia te-am atras încoace, ca să te însor cu Călina.” O bătrână, Binda, le povestește tuturor despre aurul și argintul ținut în Austria de un neamț, în posesia căruia Matincă Drăghia speră să intre prin intermediul copiilor. Cei doi soți îl descoperă pe tată în „tocitoare”, mort, „cu tălpile în grindă”, înainte de a afla în detaliu unde să caute comoara. Drăghia moare, protejându-și fiul, în drumul său după vin. Chirpi, speriat de cele întâmplătoare, îl fură pe Oslo și pleacă în lume. Pe cer a rămas acum doar luna mare, „luna mică pierise din nou.” iar „luna mare aluneca în porumburi și în mocirlă de nori.”

Dorița dezlipirii de realitatea violentă aduce în literatură o scânteie care va reuși să propulseze aceste idei, să influențeze scrieri din toate colțurile lumii. Realismul magic nu înseamnă doar introducerea fantasticului, a miraculosului în lumea reală, ci acceptarea acestuia ca făcând parte din ea: „Noua perspectivă asupra lumii cere și o nouă manieră de reflectare a ei. Se schimbă și se complică stilul operelor, mitul și fantasticul se întrepătrund cu realitatea, permițând o intercalare inedită a planurilor temporale și o mare varietatea perspectivei narative.”¹¹ În literatura lui Fănuș Neagu apar de foarte multe ori referiri, și nu numai, ale unor sărbători păgâne, superstiții, întâmplări miraculoase, personaje stranii, iar ele sunt prezentate ca făcând parte din realitate, sunt acceptate printre cele „reale”. Scriitorul brăilean a scris și publicat în perioada comunistă fără să adopte ca alți contemporani de-ai săi modelele socialiste. Așadar, acesta recurge la a scrie despre lumea câmpiei Dobrogene, despre oameni și locuri mai puțin atinse de schimbarea socio-economică a timpului său. Politica și istoria sunt lăsate de-o parte, și scrierea devine înțesată de metafore, personificări, epitete cromatice și metaforice, foarte multe imagini vizuale care alcătuiesc o suită de descrieri impecabile, referiri la religie și superstiții, la farmecul popular al câmpiei.

BIBLIOGRAPHY

Abrudan, Elena, *Structuri mitice în proza contemporană*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2003.

Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, 1995.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Iași, Editura Polirom, 2009.

Ciocîrlan, Alexandra, Drăgulescu, Radu, *Distorsionări ale comunicării. Cercetări de psiholingvistică*, Cluj-Napoca, Editura Casa cărții de Știință, 2013.

Chanady, Amaryll Beatrice, *Magical Realism and the Fantastic*, New York, Garland Publishing, Inc, 1985.

Coman, Mihai, *Mitos și epos. Studii asupra transformărilor narative*, București, Editura Cartea Românească, 1985.

Coșeriu, Eugeniu, *Omul și limbajul său*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1999.

Crăciun, Victor, *Fănuș Neagu-70. Convorbiri*, București, Editura Semne, 2002.

¹¹ Elena Abrudan, *Structuri mitice în proza contemporană*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2003, p.64.

- Danow, David K., *The Spirit of Carnival: Magical Realism and the Grotesque*, Kentucky, The University Press of Kentucky, 1995.
- Drăgulescu, Radu, *Lingvistică generală*, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga”, 2015.
- Drăgulescu, Radu, *Stilistică generală şi funcţională*, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga”, 2000.
- Drăgulescu, Radu, *George Coşbuc. Lumile limbajului*, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu, 2016.
- Drăgulescu, Constantin, Drăgulescu, Radu, *Consideraţii asupra unor lexeme daco-geto-trace*, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu, 2014.
- Grigor, Andrei Fănuş Neagu – monografie, *antologie comentată, receptare critică*, Braşov, Editura AULA, 2001.
- Mancaş, Mihaela, *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.
- Neagu, Fănuş, *Dincolo de nisipuri*, Bucureşti, Editura Curtea Veche Publishing, 2011
- Neagu, Fănuş, *Povestiri din drumul Brăilei*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1989.
- Negrîci, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Pro, 2002.
- Popa, Marian, *Viscolul şi carnavalul*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1980
- Simion, Eugen (coord.), *Dicţionarul General al Literaturii Române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, vol. I-VII, 2004- 2009.
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1978.
- Ungureanu, Cornel, *Proza românească de azi*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1985.
- Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1995.